

УДК 37.011.13:94

Тетяна Скрябіна, старший викладач кафедри історії та правознавства
Республіканського вищого навчального закладу
“Кримський гуманітарний університет”,
м. Ялта

ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІСТОРІЇ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ

У статті досліджується формування інноваційної культури майбутнього викладача історії, яка базується наявністю в нього конкретних особистих якостей, таких як громадянська відповідальність і соціальна активність, високий рівень інтелекту, сила волі, цілеспрямованість, професіоналізм.

Ключові слова: інноваційне навчання, “інновація”, педагогічна інновація, інноваційна культура, творча особистість.

Постановка проблеми. Побудова демократичної України неможлива без створення людини нової генерації, яка розуміє своє значення у розбудові громадянського суспільства, бачить своє місце в ньому, самостійно обирає шлях, напрямок руху до сприйняття демократичних цінностей. Місце соціально-гуманітарних дисциплін (у тому числі – історії) у системі загальної середньої освіти визначається передусім тим впливом, який вони здатні справляти на процес формування особистості. Спрямовання мети навчання історії на вироблення в учнів прикладних компетенцій (особистісно-життєтворчих, соціалізуючих, комунікативних, інтелектуально-інформативних) посилює вимоги до предметно-методичної підготовки майбутнього вчителя історії, зорієнтованого на розвиток особистості учня.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сутність і походження педагогічних інновацій у своїх працях аналізують відомі українські педагоги: Л.М. Ващенко, І.В. Гавриш, І.М. Дичківська, Т.М. Демиденко, І.А. Зязюн, М.П. Євтух, О.В. Киричук, В.Г. Кремень, О.Я. Савченко, В.Ф. Паламарчук, І.П. Підласий, О.М. Пехота та ін. В своїх працях вони намагаються співвіднести нове в педагогіці з корисним, прогресивним, позитивним, сучасним, передовим.

Мета нашої статті – розглянути формування інноваційної культури майбутнього вчителя історії в процесі навчання в ВНЗ.

Виклад основного матеріалу. Сучасна освіта стає все динамічнішою та варіативнішою. На зміну традиційним формам навчання прийшло так зване інноваційне, що ґрунтується на передбаченні свого майбутнього та активній

участі людей у його створенні. Спостерігається глибокий розрив між усе зростаючим ускладненням світу і здатністю людини орієнтуватися в нових умовах життя.

У Концепції 12-річної загальноосвітньої школи зазначається, що слабким місцем нашої школи є відсутність у більшості її випускників належного рівня національної свідомості, достатньої життєвої компетентності, соціального розвитку, необхідної комп’ютерної грамотності, уміння опрацьовувати інформацію, володіння іноземними мовами.

Недоліком загальноосвітньої підготовки залишаються недостатні вміння учнів вільно використовувати здобуті знання для розв’язання практичних завдань, аналізу нестандартних ситуацій.

Провідними принципами сучасної інноваційної освіти є принципи демократизації й гуманітаризації, єдності загальнолюдського і національного, розвивально-виховуючого характеру навчання, співтворчості, життєтворчості, диференціації та індивідуалізації, оптимізації і відкритості [1].

Специфічними особливостями інноваційного навчання є його відкритість майбутньому, здатність до передбачення на основі постійної переоцінки цінностей, налаштованість на конструктивні дії в оновлюваних ситуаціях.

З огляду на суттєві ознаки інновації, є всі підстави розглядати її як процес і як продукт (результат). Інновація, як процес, означає часткову або масштабну зміну стану системи і відповідну діяльність людини. Інновація, як результат передбачає процес створення (відтворення) нового, що має конкретну назву “новація”. На цій підставі розрізняють поняття “новація” (“новий засіб”) як певний засіб (нові ідеї, методи,

ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІСТОРІЇ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ

методики, технології, програми тощо) та “інновація”, яке ширше за змістом, оскільки означає процес, предметом якого є новації [2, 23].

Педагогічна інновація – процес створення, поширення й використання нових засобів (нововведень) для розв’язання тих педагогічних проблем, які досі розв’язувалися по-іншому [4, 223].

Таким чином педагогічні інновації – це процес запровадження у практику освітніх ідей, засобів, педагогічних технологій, в результаті яких підвищуються показники (рівні) досягнень педагогічних систем і структурних компонентів освіти. Дане поняття має сумарний характер і складається з двох форм: власне ідеї та самого процесу впровадження педагогічної новації.

Інноваційне (лат. *innovatio* – оновлення, зміна) навчання – це зорієнтована на динамічні зміни в навколишньому світі навчальна та освітня діяльність, яка ґрунтується на розвитку різноманітних форм мислення, творчих здібностей, високих соціально адаптаційних можливостей особистості [2, 9].

Підготовка сучасного педагога, здатного впроваджувати ідеї особистісно орієнтованої освіти, оригінально вирішувати актуальні навчально-виховні та соціокультурні проблеми, вимагає особливої організації його практичної та мисленнєвої діяльності. Готовність до інноваційної діяльності зумовлюється організацією оптимального інноваційного середовища та спрямованістю педагогічної діяльності на інноваційність.

Інноваційна культура особистості все більше визначається сьогодні рівнем розвитку здібностей тієї або іншої людини до творчого (продуктивного) і критичного (оцінювального) мислення. Виразенням специфіки цієї культури є стиль діяльності викладача із запровадження нових елементів у зміст, організацію та управління навчально-виховним процесом ВНЗ. У контексті інноваційної стратегії цілісного педагогічного процесу істотно зростає роль учителя історії як безпосереднього носія новаторських процесів.

Основними складниками інноваційної культури є інноваційні знання, інноваційно-значущі уміння та навички, інноваційні цінності, ставлення до інноваційної діяльності тощо. Значною мірою інноваційна культура викладача визначається і наявністю в нього конкретних особистісних якостей, таких як громадянська відповідальність і соціальна активність, високий рівень інтелекту, сила волі, цілеспрямованість, професіоналізм.

Інноваційна культура – це знання, вміння і досвід цілеспрямованої підготовки, комплексного

всесбічного освоєння і впровадження нововведень в різних галузях людської життєдіяльності при збереженні в інноваційній системі динамічної єдності старого та сучасного; іншими словами, це вільне утворення нового з дотриманням принципу наступності [7, 77].

З огляду на принцип зв’язку теорії й практики, можна виказати припущення, що метою підготовки є формування вчителя історії, позитивно спрямованого на реалізацію інноваційного навчання, що володіє методиками і технологіями особистісно орієнтованого навчання та загальними практичними вміннями і навичками як професійними компетенціями, необхідними для практичної педагогічної діяльності.

Специфіка педагогічної діяльності, полягає в тому, що педагог створює такі педагогічні стосунки, які спрямовані на особисту індивідуальність вихованців (а не просто на їх індивідуальні здібності), на формування цінностей, дій. Ці вміння виробляються у педагога за умов, якщо він прагне до педагогічної діяльності, до самостійної її організації. Тоді індивідуальність педагога виявляється через творчість, яка розглядається як інноваційний підхід до здійснення власної педагогічної діяльності.

На думку багатьох авторів, творча особистість – це індивід, який володіє високим рівнем знань, має потяг до нового, оригінального. Для творчої особистості творча діяльність є життєвою потребою, а творчий стиль поведінки найбільш характерний. Своєрідна взаємодія сформованих прийомів, навичок діяльності та структури педагогічного процесу, що розвивається, з постійно змінними педагогічними ситуаціями, створює професійну специфіку педагогічної творчості [3, 13].

Творчу індивідуальність вчителя характеризує перед усім потреба в самореалізації, тобто стремління до більш повної реалізації свого потенціалу в професійній діяльності. Потреба в самореалізації характерна для людини з достатньо розвиненою самосвідомістю, здатною до вибору.

Отже, творчість сучасного вчителя історії – це складний процес, що ґрунтується на співпраці вчителя і учня, співпраці учнів у класі, процес, результативність якого залежить від особливого психологічного клімату на уроках, володіння вчителем передовими педагогічними технологіями, уміння вести пошукову діяльність для вирішення нових проблем.

Новаторство вчителя проявляється у його здатності до інноваційної діяльності, до пошуку нових методів, способів та прийомів діяльності, що сприятимуть реалізації особистісно-

ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІСТОРІЇ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ

орієнтованого підходу в організації педагогічної взаємодії. Сучасність вимагає від особистості вчителя історії бути мобільним, гнучким, енергійним в інформаційному просторі з метою створення такої системи способів та прийомів діяльності, яка б відповідала новим освітнім тенденціям та інтересам вихованців.

Процес навчання в педагогічному університеті має бути організований таким чином, щоб активізувати, також, механізм особистісного розвитку кожного студента. Це можливо за використання особистісно орієнтованих засобів і методів організації навчального процесу: створення особистісно стверджуючих ситуацій, перенесення спілкування у діалогічну площину, формування позитивних образів-Я, створення ситуацій успіху, зміни позиції педагога стосовно того, хто вчиться [6].

Тому, необхідна в професійному становленні саме інноваційна культура кожного педагога, бо сучасний викладач організовує власну діяльність із застосуванням інновацій та новітніх технологій організації навчально-виховного процесу.

Формування інноваційної культури майбутнього вчителя історії має велику вагу не лише для його професійного зростання, але й для учнів, з якими він працюватиме. Тому певну увагу під час формувального експерименту ми звернули на розвиток та відродження знань національної культури, роботу з джерелами народної педагогіки, для того, щоб кожен студент міг усвідомити сам себе, пізнати своє етнічне коріння, визначитися в різних сферах діяльності й самоствердитися, реалізуватися в полікультурному просторі.

Народознавство є історичною наукою, тому що вивчає проблеми походження народу, місце даного народу серед інших, історичні етапи етнографічного розвитку, тобто все те, що характеризує народ у всьому комплексі його життя.

На практиці велика увага приділяється історичному змісту навчальної інформації, про що свідчать численні постійні зміни в шкільних програмах, підручниках. Тому дуже важливо дати знання з культури – це означає показати розвиток культурних цінностей та їхній вплив на життя суспільства й можливість осмислити факти духовної культури на нашій землі з погляду філософських уявлень. Це особливо необхідно для формування особистості в наш час, коли відродження та розвиток культури є умовою повноцінного життя як особистості, так і суспільства.

Перед кожним студентом було поставлено завдання: створити свою власну творчу збірку

уроків з використанням проблемно-пошукових методів. У кожного студента вона мала свій індивідуальний, неповторний характер. Нами були запропоновані теми уроків, які мали багатий навчальний матеріал, цікаві методи і прийоми – емоційно насичені, змістовні, продумані до дрібниць, нові за структурою. Серед них: “Державний Гімн України, Державний Прапор України, Державний Герб України, “Вірші та пісні про Україну”, “Наші предки язичники та християни. З історії життя слов’янського народу”, “Історія українського народного одягу”, “Одяг в Україні в різні епохи й тепер”, “Народний землеробський календар”, “Свіпогляд українців. Вірування. Релігія”, “Народна астрономія”, “Скарби України. Шедеври української архітектури, іконопису. Скіфська пектораль. Мозаїка Софії Київської”, “Етнічний склад населення України”, “Українські композитори, драматурги, скульптори, архітектори, художники, вчені”, “Українські політичні діячі доби розбудови незалежності України” тощо.

Студентам рекомендувалося зібрати додаткову інформацію: історичні відомості про рідний край, думи, легенди, казки, пісні, прислів’я, приказки, міфи, тощо. Також були проведені семінарсько-практичні заняття на теми: “Етнологічна дослідженість та етапи історії українського народу”, “Матеріальна культура українців”, “Громадський та сімейний побут українців, духовна культура”, “Українська народно-етична творчість”.

Як підтвердили наші дослідження, робота з народними джерелами дозволяє підвищити ефективність роботи вчителя історії з інформацією, прискорити її пошук, а також збільшити обсяг професійної інформації, що використовується в роботі. У цілому розглянуті завдання та вправи сприяли розвитку інноваційної культури, стимулювали педагогічну творчість та співтворчість майбутніх учителів історії.

Розроблена система завдань орієнтувала студентів на створення нововведень не стільки у змісті освіти, тобто в навчальних планах та програмах, скільки в методах, засобах, формах організації навчально-виховного процесу.

Важливо, що результатами роботи стали не лише одержані студентами знання та вміння, але й підготовлені за окремими темами курсу навчально-методичні комплекси, індивідуальні інформаційні системи. Збирання цих матеріалів дозволили створити методичну базу для подальшої професійної діяльності майбутніх учителів історії.

Такий підхід до організації професійної

ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІСТОРІЇ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ

підготовки майбутніх учителів історії дозволив наповнити її новим змістом, перетворити її у цілісну, достатньо динамічну систему, відкриту для змін.

Творче самовдосконалення вчителя історії передбачає осмислення себе як творчої індивідуальності, визначає свої професійно-особистісні якості, які потребують корекції та самовдосконалення, і розробку довгострокової програми саморозвитку.

Основною і найбільш важливою умовою творчої самореалізації педагога є його професійна компетентність, що проявляє себе в знаннях предметів шкільного циклу, психолого-педагогічній грамотності, володінні передовим педагогічним досвідом, в знаннях про суспільство, політику, стилі діяльності, способах орієнтації в різних умовах, природу соціальних явищ.

Висновки. Діяльність вчителів історії значно відрізняється від спеціалізації інших педагогів-предметників, що обумовлює створення різних педагогічних умов для формування інноваційної культури майбутніх учителів у процесі навчання. Знання суспільства і культури спільноти або спільнот країни є одним з аспектів знань світу. Створення, утвердження, буття нового як цілісного феномену є стрижнем, ядром інноваційного процесу, базовий компонент якого становить інновація. В системі освіти інноваційні процеси є не просто впровадженням нового, вони зумовлені суспільною потребою буття і реалізуються як цілеспрямовані зміни цілей, умов, змісту, засобів,

методів, форм діяльності, яким властива новизна. Інноваційне навчання орієнтоване на динамічні зміни в суспільстві, освітня та учбова діяльність якого орієнтована на розвиток різних форм мислення, творчих здібностей.

1. Даниленко Л.І. *Теоретико-методичні засади управління інноваційною діяльністю в загальноосвітніх навчальних закладах: Дис. ... докт. пед. наук: 13.00.01.* – К., 2005. – 521 с.

2. Дичківська І.М. *Інноваційні педагогічні технології.* – К.: Академвидав, 2004. – 352 с.

3. Лузина Л.М. *Формирование творческой индивидуальности учителя в педагогическом вузе.* – Ташкент: “ФАН”, 1986. – 95 с.

4. Мазоха Д.С., Опанасенко Н.І. *Педагогіка: Навчальний посібник.* – Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 232 с.

5. *Методика навчання історії в школі / Під ред. О.І. Пометун, Г.О. Фрейман.* – К.: Генеза, 2006. – 328 с.

6. Мокрогуз О.П. *Інноваційні технології на уроках історії – Х.: Основа, 2005.* – 192 с.

7. Падюк Т. *Формування інноваційної культури педагога // Рідна школа.* – 2006. – №11. – С. 77 – 78.

8. *Проблеми і перспективи становлення 12-річної середньої школи: Наук.-метод. пос. / За ред. В.Ф. Паламарчук, Л.І. Даниленко.* – К.: Логос, 2003. – 78 с.

9. Сафонова Н. *Творчий педагог – фундатор формування творчої особистості // Рідна школа.* – 2003. – №2. – С. 10.

Стаття надійшла до редакції 07.12. 2008

V 2 V V 2 V V 2 V V 2 V V 2 V V 2 V V 2 V V 2 V V 2 V
2 2

Джерела мудрості

“Ціла історія нашої цивілізації, матеріальної і духовної, се не що інше, як поступове систематичне і ненастанне відсування, віддалявання границь неможливого”.

Іван Франко
видатний український письменник,
громадський і політичний діяч

V 2 V V 2 V V 2 V V 2 V V 2 V V 2 V V 2 V V 2 V V 2 V V 2 V
2 2